

Jelen képes útmutató célja, hogy a határon átnyúló gyereknap öt állomásán a gyakorlatban is szemléltesse játékos foglalkozások segítségével a hagyományos építési technikákat. Az egyes állomások rövid leírásán túl hasznos tippeket adunk, felhívva a résztvevők figyelmét egy-két alapvető tudnivalóra.

Játszva szerzett tudás

Hagyományos építőtudás élő megelevenítése az EUREVITA Pannonia projekt szakmai bemutató rendezvényének keretében

Határon átnyúló gyereknap a Vasi Skanzenben
Szombathely - 2021. július 10.
10.00-18.00 óra

Útmutató a csoportos és egyéni foglalkozásokhoz

A programot az INTERREG V-A Ausztria-Magyarország Programban megvalósuló EUREVITA PANNONIA című (ATHU139) projekt keretében rendezzük meg. A projekt az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával valósul meg!

BEVEZETŐ

„A Házat az Eörségbi Ember maga épitti magának...” - írták az Őrségről 215 évvel ezelőtt, de így volt ez más vidékeken is. A házépítő tudás generációról generációra öröklődött. A fiúgyerek már kiskorától figyelte a házépítés folyamatát: a nagyokat utánozva játszott, házat épített sárból, fából, ólat kukoricacsutkából. A nagyobb gyerekek már az igazi házépítésnél segítettek. A házakat egy kisebb közösség összefogásával, egymásnak segítve „kalákában” építették. Mire a fiatalok felnőttek, több kalákában vettek részt. Megtanulták, gyakorolták a házépítés fontosabb lépéseit, így felnőtt korukra megfelelő tudással rendelkeztek saját házuk megépítéséhez.

A parasztember házépítő tudása kalákából kalákába járva, a tanult iparosé a vándorúton gyarapodott. A határon átnyúló gyereknap keretében a résztvevők is vándorútra kelnek. Őt helyszínen ismerkedhetnek a hagyományos technikákkal. Az egyes állomásokon pallérozzhatják tudásukat - vándorkönyvükbe bejegyzést kapnak -, s aki mindent elsajátított, vándorútja végén „PALLÉR a hagyományos építési technikák címzetes mestere” oklevelet kap.

Impresszum: A képes útmutató készült a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum megbízásából.

1. FAMEGMUNKÁLÁS

Ház építése fa használatával nélkülözhetetlen volt. A fában bővelkedő erdős területeken szinte kizárólag fából építettek. Itt fából készült a házak fala is. A vízszintesen egymásra helyezett, sarkokon összerótt faragott fából álló házak a boronaházak.

Ahol kevesebb fa volt, ott csak az épület vázát készítették fából. A váz közeit vesszővel fonták ki, majd sárral betapasztották. Ezek a paticsfalú házak. Később a falakat sok helyen földből tömték, majd égetett téglából vagy kőből építették, de a tetőhöz, a mennyezethez, ajtóhoz, ablakhoz itt is szükség volt a fára.

BÁRDOLATLAN NE MARADJON!

A fák kivágásához fejszét vagy nagy kétkezes fűrészelt használtak. A gerendák és boronafák faragásához fejszére, szekercére, bárdra volt szükség. Használtak még vonókéseket és a szerkezetek összeállításához vésőket, fúrókat.

Veszélyes helyszín éles szerszámokkal, de értő mester mellett a nagyobbak kézbe foghatják a hatalmas faragóbárdot, és a kisebbeknek is élményt nyújt a rönkvágó fűrész vagy a nagy cigány-fűrők használata. Óvatos, nagyfokú figyelmet igénylő munka.

Védőkesztyű használata ajánlott.

2. VESSZŐFONÁS

A vessző az egyik legrégebbi és legsokoldalúbban használható építőanyag. Régészeti leletek több ezer éves sövényházakról tanúskodnak, melyek vázát földbe ázott oszlopok, falát karók közé készített vesszőfonat adta.

A ma fellelhető legrégebbi sövényházak talpas-vázás szerkezetűek. A fonás anyaga, technikája nem változott, de a karók és oszlopok nem a földből, hanem a talpgerendáról indulnak.

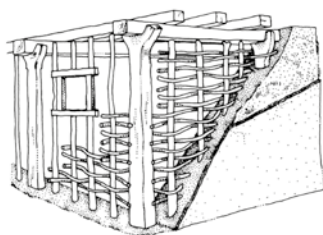
VESSZŐBŐL
HÁZAT, FALAT,
KERÍTÉST

Vesszőből nemcsak falat, de házoromatot, kapukat, néha még kéményt is készítettek. A legtöbb helyen vesszőből fonták a kerítést, és a lakásbelsőbe is sok vesszőből készült tárgy került.

Nem a legkönnyebb technika, jó kézügyességet és finom munkát igényel. Szabad kézzel érdemes végezni (kesztyű nélkül). A résztvevők megtanulják az alapfogásokat és kerítést készíthetnek, illetve elkészíthetik egy - a régészeink által feltárt - ágasfás sövényház makettjének egyes részeit is.

3. SÁROZÁS

A paticsfalak vázszerkezetes falak, ahol a gerendavázba karókat állítottak, majd vesszővel befonták azokat. A pajták falának szellőzni kellett, itt a fonásra nem került tapasztás: ez volt a sövényfal. A lakóházak falát paticsolták: jó vastagon szalmás sárral kívül-belül megtapasztották. A paticsfal a folyóvölgyek elegyes tölgyeseinek épületszerkezete.

TAPICSOLO PATICSOLOK

A patics nagy mennyiségű szalmával összekevert nedves agyag. Kézzel, kapával összekeverni szinte lehetetlen volt, hagyományosan egy sekély gödörben lábbal tiporták össze. A patics szót kevesen ismerik, de a pocsolyában való tapicskolás minden gyerek számára ismert.

Igazi sárdagasztó helyszín!

A készülő paticsban való tapicskoláshoz hozzunk gumicsizmát,
de a bátrabbak meztláb is kipróbálhatják.

A kész patics felhordása sem a legtisztább munka. A kezdőknek a szétfroccsenő sár ellen
szükség esetén esőkabátot ajánlunk, illetve biztosítunk.

4. TÉGLAVETÉS

A vályog a pelyvával összekevert sárból formába nyomott, napon szárított téglá. Használata a fában szegény, kővel nem rendelkező, de vályogvetésre alkalmas talajú területekre jellemző. A vályogkészítéshez legjobb az iszapos, szikes agyag.

SARAT GYÚRÓ
VÁLYOGVETŐK,
TÉGLÁSOK,
CSERÉPKÉSZÍTŐK

Térségünkben nem volt meghatározó, de az Alföldön egész települések, mezővárosok épültek belőle. A vályogvetők a település szélén voltak. Gödrökbe sárat csináltak. A sár tetejét szalmával, pelyvával hintették meg, majd bekapálták, megtaposták. A jól összedolgozott sárat megvizezett, pelyvával behintett vályogvetőbe nyomták, tetejét vizes kézzel lesimították, majd a téglát a vetőhelyen kifordították.

Növényi anyag, szalma, pelyva hozzáadása nélkül gyúrt téglát is használtak az építésnél. Az égetetlen nyerstéglát muglinak, mórteglának nevezték, boltozatokat, gyakran szabadkéményeket raktak belőle. A Kisalföldön volt a legkedveltebb.

Ezen a helyszínen is saras munkára kell készülni!

A cserép készítése a téglához hasonló, de formázása, szárítása és égetése annál bonyolultabb, kényesebb feladat. A cserépzsindely eleinte csak templomokra, plébániákra került. Faszindely helyett alkalmazták, bár több zsúptetős templomunk is volt.

A résztvevők emlékként elvihető bélyeges téglát és maguk - vagy régi szokás szerint a szeretőjük - számára díszített kis tetőcserepet készíthetnek.

5. ZSÚPOLÁS

A régi házakat zsúppal fedték. A zsúp kézzel aratott, kézzel csévelt rozsszalma. Viaszérésében aratták, hogy szálai ne beszívják, hanem lepergessék a vizet. Cséplés után tisztították, fésülték, majd két maroknyi egységet összekötve megkettőzték. A kettőzött zsúpokat kötötték aztán a lécekre egymás mellé jó szorosan. Másfajta zsúpot készítettek az alsó sorra, a konty éleire vagy az épület gerincére. Az alsó sorra „szoknyás”, a mezőbe „fejes”, a gerincre „taréj” zsúp került.

ZSIPP ZSÚP,
DE NEM
KENDERZSÚP

Zsúpoláskor a zsúpoló a léceken vagy a már felkötött anyagon ül. Az egyik vizes, a másik bökös, mindkettő jól koptatja a nadrágot! A magasban végzett munka veszélyes is, de a gyereknapon a vándorlegények alacsonyabb zsúpoló állványon gyakorolhatnak.

A zsúpolás erős férfikezet igénylő munka. Most a vállalkozó szellemű lányok is kipróbálhatják, de számukra szalmából készíthető más, ilyenkor szokásos foglalatossággal is készülünk. Aratás ideje van. A lányok ilyenkor szalmadíszeket, esőcsigákat, aratókoszorúkat készítettek.

A résztvevők megtanulják, hogy a zsúp nem nád, hogy a zsúpot is fel kell dobni a tetőre, de a kenderzsúp kidobásának semmi köze sincs a tetőfedéshez.

